

NASLJEDUJ KRISTA PO MARKU

Mario CIFRAK, Zagreb

Sažetak

Polazeći od samoga naslova ovog članka nameće se odmah i raščlamba, odnosno problematika koju želimo čitateljstvu predstaviti. Prije svega riječ je o »nasljedovanju« koje nam pobliže determinira kristološki titulus – Krist i time nas smješta u vrijeme poslije uskrsnuća, a time i samo nasljedovanje. U tom smislu je Markovo evanđelje prvo koje nam o tome govori. U svjetlu uskrsnuća čitamo Mk 8,34 o uzimanju križa i odmah nalazimo paralelu s Q 14,27 koja također svjedoči radikalnost nasljedovanja u poslijeuskrsnom Isusovom pokretu. Ta radikalnost uzimanja križa vodi sve do gubitka vlastitog života (usp. Mk 8,34-35), do mržnje vlastitog oca i vlastite majke zbog Isusa (usp. Q 14,26-27; tj. Lk 14,26-27//Mt 10,37-39) i do odreknuća od bogatstva u korist siromaha (usp. Mk 10,17-31). Samo tko izloži svoj život u potpunosti za Isusa i za evanđelje, opet će ga naći (usp. Q 17,33; Mk 8,35). Isus je naviještao Radosnu vijest, kraljevstvo Božje koje je došlo s njim, Mesijom, stoga je legitimno vidjeti nasljedovanje i u tom propovijedanju spasenja koje poziva na radikalnost u opredjeljenju za Isusa Krista koji se distancirao od svoje »obitelji« kao putujući propovjednik. Kraljevstvo Božje se konačno objavljuje s dolaskom Sina čovječjeg (usp. Mk 8,38; Q 17,24s.), ali do tada treba propovijedati evanđelje. Sa Sinom čovječjim je identičan »zemaljski« Isus kojega se može spoznati preko njegova križa i uskrsnuća: Danielov Sin čovječji predstavlja uskrslog Krista u svojoj slavi. Poslije njegova uskrsnuća nada Crkve je zasnovana na njegovom drugom dolasku baš kao i budućnost kraljevstva Božjeg (usp. Mk 10,23-25).

Ključne riječi: nasljeduj Krista, Sin čovječji, Markovo evanđelje, Q, kraljevstvo Božje.

0. Problematika

Problematika govora o nasljedovanju se nameće iz objekta nasljedovanja, tj. koga ili što nasljedujemo. Reći ćemo Krista. No kad govorimo o Kristu, govorimo već u svjetlu uskrsne vjere i zato o nasljedovanju Krista govorimo u Markovom evanđelju (usp. Mk 8,34 – 9,1; 10,17-31).¹ No i dokument Q govori o nasljedova-

¹ »Jer s jedne strane se nalazi ovdje niz vrlo starih predaja o nasljedovanju Isusa koje su ukorijenjene duboko u sinoptičkoj predaji; a s druge strane je Markovo evanđelje prvi pokušaj povezivanja mnogovrsnih predaja o Isusovom ovlaštenom djelovanju, naučavanju i zahtijevanju izričito s navještajem njegove spasenjske smrti i njegova uskrsnuća. Time je i Isusov zahtjev

nju iz (po)uskrsne perspektive. Marko je izvornu radikalnost prerađenih tradicija otupio i proširio, ali u biti i sačuvao (npr. kritiku bogatstva, odbijanje obiteljskih veza); u isto vrijeme ove zahtjeve prenosi na nove probleme (npr. očuvanje zajednice kao zajedništva braće i sestara).² U Q je presudno za karakterizaciju Isusove osobe da je odlučni spasenjski događaj neodvojiv od djelovanja »zemaljskog« Isusa.³ Naime iz kristoloških titula je vidljivo da je »zemaljski« Isus identičan s onim koji dolazi premda ne nalazimo izričito citiran tekst Dn 7,13s.⁴ Riječi koje upućuju na postojanje putujućih propovjednika (npr. Lk 14,26s.) mogle su se prenositi i unutar zajednice (Q kao pisani dokument!).⁵ Razlikovanje tradicije i redakcije u Q vodilo je k različitim pokušajima da se opiše literarni nastanak Q. Najznačajniji model napravio je J. S. Kloppenborg Verbin koji na početku razvoja Q vidi šest parenetskih instrukcija:⁶

- Q 6,20b-23b.27-35.36-45.46-49
- Q 9,57-60(.61s); 10,2-11.16(.23s?)
- Q 11,2-4.9-13
- Q 12,2-7.11s
- Q 12,22b-31.33-34; (13,18-21?)
- Q 13,24; 14,26s; 17,33; 14,34s.

nasljedovanja stavljen u novi teološki kontekst.«; usp. T. SÖDING, »Die Nachfolgeforderung Jesu im Markusevangelium«, *TTZ* 94 (1985) 292. Kratice se navode i primjenjuje u navođenju biblijska metodologija po »Instructions for Contributors« u *Biblica* 70 (1989) 577-594 i po *Elenchus of Biblica*.

² Usp. T. SCHMELLER, *Brechungen*. Urchristliche Wandercharismatiker im Prisma soziologisch orientierte Exegese SBS 136; Stuttgart 1989) 108.

³ Usp. J. SCHRÖTER, »Entscheidung für die Worte Jesu. Die Logienquelle in der Geschichte des frühen Christentums«, *BK* 54 (1999) 73.

⁴ »Doprinos Q se ne sastoji u tome da otvori pristup k ranoj predaji o Isusu koji ima svoje najbliže analogije u izvankanonskim spisima kao u Tominom evanđelju i zato počeci kršćanstva dolaze u posve drukčijem svjetlu. Protiv toga govore već u Q-tekstovima prepoznatljiva tumačenja o Isusu u horizontu mesijanskih iščekivanja židovstva. Protiv toga također govori da upravo Matej i Luka nisu vidjeli *nikakvu* suprotnost između Markovog pričanja o Isusu i Q, nego su promatrali oba nacrti kao ono što se jedno s drugim može složiti. Doprinos Q se sastoji više u uzimanju važnih aspekata djelovanja zemaljskog Isusa koje je protumačeno u svjetlu židovskih spisa i koje je na taj način postalo sastavni dio prakršćanske povijesti.«; usp. J. SCHRÖTER, »Die Bedeutung der Q-Überlieferungen für die Interpretation der frühen Jesustradition«, *ZNW* 94 (2003) 66.

⁵ Usp. T. SCHMELLER, *Brechungen*, 95.

⁶ Usp. P. HOFFMANN – C. HEIL, (hrsg.), *Die Spruchquelle Q*. Studienausgabe Griechisch und Deutsch (Darmstadt – Leuven 2002) 16. O ostalim modelima nastanka Q usp. U. SCHNELLE, *Einleitung in das Neue Testament* (Göttingen 42002) 228-231.

U rekonstruiranom tekstu IQP-a Q 14,26 – 17,21 nosi naslov: Učenici u nasljedovanju Isusa. Na što Isus potiče? Vidimo u Q također i naslove pojedinih izričaja:⁷

- Q 14,26 – Tko ne mrzi svoju obitelj
- Q 14,27 – Tko ne uzme svoj križ na se
- Q 17,33 – Svoj život naći ili izgubiti
- Q 14,34-35 – Bljutava sol
- Q 16,13 – Bog ili Mammon
- Q 16,16 – Od Ivana kraljevanje Božje
- Q 16,17 – Nijedan potezić Zakona ne propada
- Q 16,18 – Rastava znači preljub
- Q 17,1-2 – Jao zavodnicima
- Q 15,4-5a.7 – Izgubljena ovca
- Q 15,[8-10] – [Izgubljena drahma]
- Q 17,3-4 – Oprostite jedni drugima uvijek iznova
- Q 17,6 – Vjera kao zrno gorušice
- Q 17,[20-21] – [Božje kraljevanje je među vama].

Osim već spomenutih Markovih tekstova koji govore o nasljedovanju i drugi Q tekstovi imaju svoje paralele s Markovim evanđeljem. Kad govorimo o Q tekstovima onda uvijek mislimo na Luku i na Mateja, tako da su možda ove duple tradicije kod njih pomiješane pa valja voditi računa upravo o Marku.⁸ Osim toga moramo vidjeti u koji kontekst svoga evanđelja smješta Marko govor o nasljedovanju, u koji ga smješta Q, tj. Matej i Luka.

1. Evanđelje po Marku

Tekstovi koji prate Q su Mk 10,29b; 8,34b; 8,35, odnosno govorimo o perikopama Mk 10,17-31 i Mk 8,34 – 9,1. Obadvije perikope spadaju u kontekst Isusova puta u Jeruzalem koji započinje Petrovom vjeroispoviješću kod Cezareje Filipove (usp. Mk 8,27-30), a završava izliječenjem slijepog Bartimeja (usp. Mk 10,46-52).⁹

⁷ Usp. P. HOFFMANN – C. HEIL, (hrsg.), *Die Spruchquelle*, 96-107.

⁸ Usp. C. HEIL, »Was ist 'Nachfolge Jesu'? Antworten von Q, Matthäus, Lukas – und Jesus«, *BK* 54 (1999) 80.

⁹ Usp. J. GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*. 2. Teilband Mk 8,27 – 16,20 (EKK II/2; Zürich – Einsiedeln – Köln – Neukirchen-Vluyn 1979) 107. J. ERNST, *Das Evangelium nach Markus* (Regensburg 1981) 232. R. PESCH, *Das Markusevangelium*. Zweiter Teil. Kommentar zu Kapitel 8,27 – 16,20 (HTK II/2; Freiburg – Basel – Wien 2001) 167. Protiv usp. M. STOWASSER,

1.1. Mk 10,17-31

¹⁷I dok je izlazio na put, dotrči netko, klekne preda nj pa ga upita: »Učitelju dobri, što mi je činiti da baštinim život vječni?« ¹⁸Isus mu reče: »Što me zoveš dobrim? Nitko nije dobar doli Bog jedini! ¹⁹Zapovijedi znadeš: *Ne ubij! Ne čini preljuba! Ne ukradi! Ne svjedoči lažno! Ne otmi! Poštuj oca svoga i majku!*« ²⁰On mu odgovori: »Učitelju, sve sam to čuvao od svoje mladosti.« ²¹Isus ga nato pogleda, zavoli ga i rekne mu: »Jedno ti nedostaje! Idi i što imaš, prodaj i podaj siromasima pa ćeš imati blago na nebu. A onda dođi i idi za mnom.« ²²On se na tu riječ smrkne i ode žalostan jer imaše velik imetak. ²³Isus zaokruži pogledom pa će svojim učenicima: »Kako li će teško imućnici u kraljevstvo Božje!« ²⁴Učenici ostadoše zapanjeni tim njegovim riječima. Zato im Isus ponovi: »Djeco, kako je teško u kraljevstvo Božje! ²⁵Lakše je devi kroz ušice iglene nego bogatašu u kraljevstvo Božje.« ²⁶Oni se još većma snebivahu te će jedan drugome: »Pa tko se onda može spasiti?« ²⁷Isus upre u njih pogled i reče: »Ljudima je nemoguće, ali ne Bogu! *Ta Bogu je sve moguće!*« ²⁸Petar mu poče govoriti: »Evo, mi sve ostavimo i pođosmo za tobom.« ²⁹Reče Isus: »Zaista, kažem vam, nema ga tko ostavi kuću, ili braću, ili sestre, ili majku, ili oca, ili djecu, ili polja poradi mene i poradi evanđelja, ³⁰a da ne bi sada, u ovom vremenu, s progonstvima primio stotruku kuća, i braće, i sestara, i majki, i djece, i polja – i u budućem vijeku život vječni. ³¹A mnogi prvi bit će posljednji i posljednji prvi.«

Kontekst retka Mk 10,29b je cijela perikopa koja govori o nekom bogatašu koji susreće Isusa na putu u Jeruzalem i pita ga o vječnom životu i što valja činiti da bi ga se baštinilo (usp. Mk 10,17-31). Zadnja cjelina 10,28-31¹⁰ je razgovor između Isusa i njegovih učenika kad je već bogataš otišao žalostan. Naime Petar preuzima inicijativu i poče govoriti: »Evo, mi sve ostavimo i pođosmo za tobom« (Mk 10,28). Značajan je izričaj »pođosmo za tobom« (hvkolouqh,kamen soi). Nalazimo perfekt glagola avkolouqe,w, a to znači ne samo da Petar i ostali

»Das verheißene Heil. Narratologische und textpragmatische Überlegungen zur markinischen Motivation der Leidensnachfolge in Mk 8,22 – 10,52«, *SNTU A/B* (2001) 10: »Prije svega je to inkluzija oba simbolički mišljena pričanja o ozdravljenju slijepca (8,22-26; 10,46-52) kao i tri koraka koji oblikuju strukturu: navještaj muke – nesporazum – pouka koji se tek s 10,32s ponavljaju, sve to čini nevjerovatnim da 10,1-31 može odvratiti čitatelja od sveobuhvatne teme Markove koncepcije. K tome dolazi da je nerazumijevanje učenika u 10,10.13.24.26 dalje jako naglašeno. To ne predstavlja samo odrednicu, nego osobito zgušnjavanje i povezuje spretno teme rastave braka (10,2-12) isto tako obraćenja i vjernosti (10,17-31) s makrokontekstualno postavljenim razvojem slike učenika.«

¹⁰ »Kratku epizodu treba shvatiti kao samostalnu cjelinu. Ona uvodi novu temu, o nagradi učenika. S onim što prethodi više je asocijativno povezana, prije svega po navođenju nasljedovanja i vječnoga života. Budući da su nasljedovanje i pitanje učeništva dio Markova programa, mora se računati s tim da je evanđelist stavio cjelinu na to mjesto.«; usp. J. GNILKA, *Markus*, 91.

podoše za njim nego da su još tu, iza njega.¹¹ Prvo što su učinili bilo je da su sve ostavili (avfh,kamen), to se dogodilo jedamput (aorist!), a posljedica da su pošli za Isusom, pošto su sve ostavili, je da su još tu. Ova dva glagola tako usko povezana nalazimo još u Mk 1,18. Tu je riječ o pozivu koji je Isus uputio Petru i Andriji na Galilejskom moru. Naime riječ je o odgovoru na Isusov poziv: »Hajdete za mnom i učinit ću vas ribarima¹² ljudi!« (Mk 1,17). Ne govore ništa, nego bespogovorno izvršavaju ovaj poziv: »Oni odmah ostaviše mreže i podoše za njim« (Mk 1,18).¹³ Usporedimo ove dvije tvrdnje, Petrovu i onu koja nam o njemu govori:

Mk 10,28: Evo, mi **sve ostavismo i podoismo za tobom**

Mk 1,18: Oni odmah **ostaviše mreže i podoše za njim**

Imamo dvije koordinirane radnje u Mk 10,28: ostavismo sve i još smo tu (iza tebe). U Mk 1,18 particip aorista izražava veću povezanost s glagolom »poći za, slijediti«. Efekt izričaja »ostavismo sve« vidimo u zametku u »ostaviše mreže« (usp. također Mk 1,20). O »mrežama« je ovisilo sve, cijela egzistencija, jer su po profesiji bili ribari. No u ovoj diskusiji s Isusom on pod »svim« podrazumijeva: kuću, braću, sestre, majku, oca (usp. također Mk 1,20), djecu, polja (usp. Mk 10,29)¹⁴. Matej i Luka imaju još u ovom nabrojanju i ženu (usp. Mt 19,29; Lk 18,29), a Luka izostavlja sestre, majku, oca i polja, a ima roditelje. Ovakvo nabrojanje nalazimo još u Q 14,26: »[<Tko>] ne mrzi oca i majku, ne <može biti> moj <učenik>; i [<tko>] <ne mrzi> sina i kćer, ne može biti moj učenik«¹⁵, odnosno u Lk 14,26: »Dođe li tko k meni, a ne mrzi svog oca i majku, ženu i djecu, braću i sestre, pa i sam svoj život, ne može biti moj učenik!« i u Mt 10,37: »Tko ljubi oca ili majku više nego mene, nije mene dostojan. Tko ljubi sina ili kćer više

¹¹ Usp. M. CIFRAK, »Neka se odrekne samoga sebe ili neka zaniječe samoga sebe (Mk 8,34bb)!?«, *Bogoslovska smotra* 69 (1998) 160-161.

¹² »Njihovo ribarsko zanimanje je promijenilo 'pol'. U prenesenom smislu ostat će vjerni svom dosadašnjem poslu. Pozvani nisu 'opčinjeni'. Put nasljedovanja je poziv pozvanima da prijašnje sposobnosti učine plodnima na novi način.«; usp. G. FISCHER, »'Und vorbeigehend sah er ...' Die ersten Jünger Jesu. Mk 1,16-20 und 2,14-17«, *Auf dein Wort hin. Berufung und Nachfolge in der Bibel* (Innsbruck – Wien 1995) 100.

¹³ »Ovom predstavljanju odgovara sažeto izvršenje sadržaja Isusovog naviještanja u Mk 1,15: Peplh,rwtai o` kairo,j kai. h;ggiken h` basilei,a tou/ qeou/\ metanoiei/te kai. pisteu,ete evn tw/| euvaggeli,w|ÅObaimperativametanoiei/tekai.pisteu,eteevntw/|euvaggeli,w|ur.15zajtijevajuneizostavnu poslušnost koju ilustrira poziv učenika koji slijedi, Šimuna i drugova. Markova struktura i način pripovijedanja su utoliko dosljedno provedeni i u sebi se slažu.«; usp. M. BÖHM, »Nachfolge aus Erfahrung. Redaktionskritische Beobachtungen zur Berufung der ersten Jünger bei Markus und Lukas«, *Gedenkt an das Wort* (FS. W. Vogler; Leipzig 1999) 28.

¹⁴ Usp. E. BEST, »Mark's Preservation of the Tradition«, *L'Évangile selon Marc. Tradition et rédaction* (BETL 34; Gembloux – Leuven 1974) 25.

¹⁵ Usp. P. HOFFMANN – C. HEIL, (hrsg.), *Die Spruchquelle*, 96-97.

nego mene, nije mene dostojan«. U ovom nabranjanju uočavamo da osobito Luka kad preuzima Mk 10,29 i Q 14,26 uvrštava kao objekt odricanja i ženu, a Matej samo kad slijedi Mk 10,29. U kakvom odnosu stoje ovi tekstovi, tj. Mk 10,29//Mt 19,29//Lk 18,29 i Q 14,26, odnosno Lk 14,26 i Mt 10,37? Usporedimo naprije Mk 10,29 i Q 14,26:

Mk 10,29: nema ga tko ostavi kuću, ili braću, ili sestre, ili majku, ili oca, ili djecu, ili polja poradi mene i poradi evanđelja,

Q 14,26: [~~tko~~] ne mrzi oca i majku, ne <može biti> moj <učenik>; i [~~tko~~] <ne mrzi> sina i kćer, ne može biti moj učenik.

Možemo li govoriti o duplikatu, odnosno o dvostrukoj tradiciji, starini i važnosti ovih Isusovih riječi? J. Ernst misli da Marko nije sam oblikovao ova dva izričaja, tj. Mk 10,29 i 30, nego da ih je uzeo iz predložka na koji upućuju dublete Mt 19,29/10,37 i Lk 18,29/14,26.¹⁶ Odatle zaključujemo da je Mateju i Luki stalo da sačuvaju oba izvora, i Marka i Q, a oni onda svjedoče o visokoj starosti i važnosti ovih izričaja o nasljedovanju.¹⁷

Za Mk 10,29 to znači da se Petar poziva na svoje biti iza Isusa, na putu (eivj o`do,n; Mk 10,17; razl. Mt 19,16; Lk 18,18), što je Markova karakteristika, i poziv upravljen bogatašu poziva da sudjeluje baš na ovom istom putu kojim Isus sada ide (deu/ro avkolou,qei moi; Mk 10,21).¹⁸ Motiv ostavljanja svega nalazimo u riječima »poradi mene i poradi evanđelja« (Mk 10,29; usp. također Mk 8,35).

U Q je jasno da je put odbijanja svakog obiteljskog obzira i veze radikalna posljedica Isusovog doživljaja Boga. Ovaj logion odražava Isusov sukob s vlastitom obitelji (usp. Mk 3,21). No kako danas izići s tim riječima na kraj? Što reći o »mržnji«? Već nalazimo u Matejevoj¹⁹ redakciji supstitut za mržnju – ljubav, time se zapravo ne želi govoriti o mržnji kao osjećaju nego o stavu koji se izvana čini kao mržnja, a zapravo je riječ o prvenstvu koje dajemo Isusu u odnosu na našebližnje: »višenegomene« (u`pe.revme,; Mt 10,37).²⁰ Isusne motivira obećanjem

¹⁶ Usp. J. ERNST, *Markus*, 299.

¹⁷ Usp. također C. HEIL, »Was«, 80.

¹⁸ Usp. E. MANICARDI, *Il cammino di Gesù nel Vangelo di Marco*. Schema narrativo e tema cristologico (AnBib 96; Rome 1981) 105.

¹⁹ Usp. M. EBNER, *Jesus – ein Weisheitslehrer?* Synoptische Weisheitslogien im Traditionsprozess (HBS 15; Freiburg – Basel – Wien – Barcelona – Rom – New York 1998) 101: »Matej nije mogao mirno ostaviti ovu mržnju kao uvjet nasljedovanja nakon što za njega upravo *odricanje* od *mržnje* čini bit kršćanstva, kako naglašava u 'antitezi' o ljubavi prema neprijateljima (5,43s).«

²⁰ Usp. C. HEIL, »Was«, 81.84.

nagrade kao što to nalazimo u Mk 10,30²¹ i to stotruko. Izostavljanjem »oca« u ponovnom dobitku stavlja se naglasak na stupanje u novu »obitelj«, ne patrijarhalnu, nego obitelj u kojoj više nitko ne nameće svoj autoritet vladanja, obitelj braće i sestara.²² Ponovnim dobivanjem polja i kuća priziva zapravo u pamet udjel u posjedovanju »obećane zemlje«, a koju su Isusovi nasljedovatelji napustili da bi zadobili novu obitelj. To dobivaju, ali s progonstvima zbog Riječi (usp. Mk 4,17; također Mk 13,9b-10).²³ U ovu šemu uklapa se govor o križu kako to i nalazimo u Mk 8,34 i Q 14,27.

1.2. Mk 8,34

³⁴Tada dozva narod i učenike pa im reče: »Hoće li tko za mnom, neka zaniječe samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom.«

Mk 8,34 je dio perikope Mk 8,34 – 9,1. Ovaj Isusov naputak o nasljedovanju nalazimo i kod Mt 16,24 i Lk 9,23.²⁴ Kad je riječ o usporedbi s Q 14,27 tada nalazimo sljedeće sličnosti i razlike:

Mk 8,34: Hoće li tko za mnom, neka zaniječe samoga sebe, neka uzme **svoj križ** i neka **ide za mnom**
 Q 14,27: ... Tko ne uzme **svoj križ** i ne **ide za mnom**, ne može biti moj učenik.

Nalazimo ključne pojmove križ, tj. svoj križ i ići za mnom (to.n stauro.n avvtou/ i avkolouqe(i)/n moi). Vidimo da je glagol »zanijekati« Markov motiv koji onda nalazimo i kod Mt (avparne,omai) i kod Lk (samo simplex avrne,omai).²⁵ Govor o križu karakterističan je za izvršenje smrtne kazne nad Isusom i križ stoga nalazi-

²¹ Drukčije usp. G. FISCHER, »'Was soll ich tun, damit ich ewiges Leben erbe?' Nachfolge Jesu und das Problem des Reichtums. Mk 10,17-31«, *Auf dein Wort hin. Berufung und Nachfolge in der Bibel* (Innsbruck – Wien 1995) 112: »Odricanje od posjedovanja i štoviše od navezanosti na ljude, koje preuzimaju na sebe Isusovi učenici zbog Radosne vijesti, ne stoji u nikakvoj vezi s obećanom nagradom. Početno će je učenici iskusiti već 'sada u ovo vrijeme', konačno u vječnom životu 'u svijetu koji dolazi'.« M. STOWASSER; »Heil«, 14: »Isus ne odgovara njemu i učenicima s obećanjem nagrade, nego s logionom čiji je uvod svjesno zadržan općenit: ouvdei j evstin olj avfh/ken ...«

²² Usp. G. LOHFINK, *Braucht Gott die Kirche? Zur Theologie des Volkes Gottes* (Freiburg – Basel – Wien ²1998) 166-167.

²³ Usp. također A. POPOVIĆ, »Učenici u Markovu evanđelju. Od prvih poziva do ponovnog poziva nevjernih učenika«, *Verbi minister et omnis creati cultor* (FS. V. Slugić; Sarajevo 1998) 240.

²⁴ Za sinoptičku usporedbu vidi M. CIFRAK, »Neka«, 160!

²⁵ Usp. M. CIFRAK, »Neka«, 158. G. FISCHER, »Und vorbeigehend«, 105.

mo u Mk 15,21.30.32. Šimun Cirenac prisiljen je uzeti njegov križ (Mk 15,21).²⁶ Prolaznici su pogrđivali raspetog Isusa: »Sidi s križa!« (Mk 15,30). Jednako tako su govorili i glavari svećenički i pismoznanci (usp. Mk 15,32). Iz ovoga vidimo da je poziv na uzimanje križa i na nasljedovanje zapravo poziv da se bude sudionikom križnog puta, puta kojemu je odredište Golgota (Lubanjsko mjesto). U tom kontekstu govori se o nijekanju samoga sebe u kojem E. Manicardi²⁷ vidi odbijanje svjedočenja na sudu u korist optuženika i kao posljedicu presude onda smrtnu kaznu, tj. križ. Moram priznati da ne vidim baš najbolje na koji način takvo shvaćanje odgovara pozivu na nasljedovanje. Naime, tko je optuženik? Ja sâm ili sam ja prešutio svjedočenje u korist nekoga drugoga? Po Manicardiju očito ja sam niječem, odbijam dati svjedočanstvo za sebe i posljedica toga je izvršenje smrtno kazne. Dakle u pitanju je moja spremnost na smrt. No to nije odgovor na pitanje »zašto« s jedne strane i s druge strane to nijekanje nije moguće ponavljati, ono se može dogoditi samo jedamput (aorist!)²⁸, osim toga ako sam umro kako ću slijediti Isusa i to neprekidno (prezent!), možda kao »mrtvac«, ili samo u toj fazi pogubljenja na križu. Iz konteksta Petrova zatajenja proizlazi da zanijekati sebe znači na upit o vezi s Isusom dati potvrđan odgovor, a ne poput njega koji je, želeći sebe spasiti, na upite odgovarao negativno.²⁹ Ne mogu slijediti nekoga koga niječem, nego koga priznajem, ispovijedam – Isusa, on je u prvom planu, a ne ja. I to Isus koji ide na križ. Ja mu se priključujem na križnom putu koji je započeo već u Mk 3,6: »Farizeji iziđu i dadnu se odmah s herodovcima na vijećanje protiv njega kako da ga pogube«. ³⁰ Na potrebu čuvanja od kvasca farizejskog i Herodovog upozorava Isus svoje učenike u Mk 8,15. Neki od farizeja i herodovaca poslani su da uhvate Isusa u riječi (usp. Mk 12,13), a poslali su ih glavari svećenički, pismoznanci i starješine (usp. Mk 12,12). Glavari svećenički i pismo-

²⁶ Usp. također M. EBNER, *Jesus*, 99: »Formulacija i[na a;rh] to.n stauro.n auvtou/ koja je u 15,21 – odnosi se na gredu Isusova križa – narativno usidrena, precizno je unaprijed uzeta u 8,34: kai. avra,tw to.n stauro.n auvtou/ – ovdje se reflektira unatrag na vlastitu situaciju učenika.«

²⁷ Usp. E. MANICARDI, *Il cammino*, 183: »I glagol avparnei/sqai i uzimanje križa dolaze jasno iz sudskog rječnika: prvi označava odbijanje davanja svjedočanstva u korist optuženika, drugi označava neposrednu posljedicu smrtno osude. S ovom vrlo snažnom slikom Isus i Marko označavaju da onaj koji želi nasljedovati mora biti spreman žrtvovati vlastiti život u svakom trenutku.«

²⁸ Usp. također A. POPOVIĆ, »Učenici«, 205.

²⁹ Usp. M. CIFRAK, »Neka«, 161.

³⁰ »Levijev poziv se u Markovom evanđelju nalazi povezan s prepirkom zašto Isus sjedi za stolom zajedno s carinicima i grešnicima (2,15-17). Ova prepirka, koja doprinosi tome da izazove smrtni konflikt između Isusa i židovskih hijerarha (3,6), upozorava u kontekstu niza (koji je evanđelistu već unaprijed dan) galilejskih prepirki (2,1 – 3,5.6) na prethodnu perikopu, diskusiju o tome da li Isus kao Sin čovječji ima vlast opraštati grijeha (2,10).«; usp. T. SÖDING, »Die Nachfolgeforderung«, 299.

znanci žele pogubiti Isusa nakon čišćenja Hrama (usp. 11,18), kao i pred blagdan Pashe i Beskvasnih kruhova (usp. Mk 14,1). Cijeli Isusov javni život od Galileje do Jeruzalema izložen je smrtnoj prijetnji. No Luka, za razliku od Marka, vidi uzimanje križa kao svakodnevnu odluku (κατ' ἡμέραν; Lk 9,23) i određuje prema tome »nasljedovanje« kao hodanje križnim putem kojim je upravo Isus prošao.³¹ Po Q 14,27 je to pravilo da netko bude Isusov učenik.³² Tim riječima govori Luka u 14,27: »I tko ne nosi svoga križa i ne ide za mnom, ne može biti moj učenik«, a Matej u skladu s 10,37 izričaj »ne može biti moj učenik« mijenja u »nije mene dostojan« (Mt 10,38). Time Matej podcrtava vezu s posljednjim sudom (usp. Mt 22,8), tj. kako opravdati činjenicu »biti Isusov učenik« pred posljednjim sudom koji dolazi.³³ Ali i Marko također odmah nakon prvog navješćaja muke (usp. Mk 8,31) suprotstavlja teme spasenja i suda (usp. Mk 8,35.38). Na posljednjem sudu spasiti ili izgubiti život (r. 35: yuch.n sw,|zein/avpollu,nai) ovisi za svakoga o spremnosti da prihvati nasljedovanje patnje kako stoji u r. 34 kao izraz priznavanja Sina čovječjeg u neprijateljskom okruženju (r. 38).³⁴

1.3. Mk 8,35

³⁵ »Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi mene i evanđelja, spasit će ga.«

I ovaj redak je dio perikope Mk 8,34 – 9,1. Paralele imamo u Mt 16,25 i Lk 9,24, te Q 17,33. I opet ova dvostrukost predaje izaziva na raščlambu izvora, Marka i Q:

Mk 8,35: Tko hoće **život svoj** spasiti, **izgubit će ga**; a tko **izgubi život svoj** poradi mene i evanđelja, spasit će ga.

Q 17,33: [Tko] **svoj život** nađe, **izgubit će ga**; a [tko] **svoj život** [poradi mene] **izgubi**, naći će ga.

³¹ Usp. H. SCHÜRMAN, *Das Lukasevangelium*. Erster Teil. Kommentar zu Kapitel 1,1 – 9,50 (Freiburg – Basel – Wien 2001) 542. Drukčije E. MANICARDI, *Il cammino*, 185: »Zanijekati sami sebe, uzeti križ, slijediti Isusa (usp. 8,34b) ne znači podnositi svaki dan teškoće koje život nameće ili teškoće osobne ustrajnosti u kršćanskom životu, nego želi reći spremanje na susret s neprijateljstvom na koje nailazi evanđelje u preljubničkom i grešnom naraštaju (r. 38).« Pri tom se poziva na Schürmanna koji bi to isto značenje pridavao Lk 9,23.

³² »Kod Marka je logion formuliran kao zahtjev ne više u indikativu kao pravilo kao u Q. Sadržajno se kod Marka ne radi o načelnom pitanju *da li* netko može biti Isusov učenik ili ne – to stoji u Q za diskusiju –, nego o preciziranju *uvjeta* nasljedovanja, upravo nijekanja samoga sebe i spremnosti na uzimanje križa. Nasljedovanje, odnosno ići za Isusom, po sebi se pri tom općenito pretpostavlja.«; usp. M. EBNER, *Jesus*, 99.

³³ Usp. C. HEIL, »Was«, 84.

³⁴ Usp. M. STOWASSER, »Heil«, 17.

Imenica »život« i glagol »izgubiti« su zajednički Marku i Q. I upravo ovaj izričaj »izgubiti život« je s velikom vjerojatnošću onaj koji pokazuje oblik stariji od Marka i Q.³⁵ Vratimo se Marku i njegovim paralelama. Kod Luke je sve identično osim što izostavlja »poradi evanđelja« (usp. Lk 9,24), kao i Matej (usp. Mt 16,25). E. Manicardi razrješava »poradi evanđelja« izričajem »mojih riječi« (tko se zastidi) u r. 38 i vidi sadašnje vrijeme kao vrijeme koje se protivi Bogu i njegovim planovima (preljubnički i grešnički naraštaj), a u kojem Isusov učenik može naviještati evanđelje.³⁶ Izričaj »poradi mene i poradi evanđelja« je karakteritičan za Marka jer ga nalazimo i u Mk 10,29 za razliku od Mateja koji ima »poradi moga imena« (usp. Mt 19,29) i Luke koji ima »poradi kraljevstva Božjeg« (usp. Lk 18,29). Možemo reći da izgubiti život »poradi mene i poradi evanđelja« znači za Marka ostaviti kuću, ili braću, ili sestre, ili majku, ili oca, ili djecu, ili polja s jedne strane i s druge strane »predavat će vas vijećima i tući vas u sinagogama, pred upraviteljima i kraljevima stajat ćete **zbog mene**(e[nekenemou/),njimanasvjedočanstvo«(Mk 13,9).³⁷Odmah Marko dodaje da »treba da se najprije svim narodima propovijeda evanđelje« (Mk 13,10).³⁸ Opet nalazimo »evanđelje« u neposrednoj blizini izričaja »poradi/zbog mene«. Izričaj »njima na svjedočanstvo« vraća nas u instrukciju poslanja dvanaestorice u Mk 6,11: »Ako vas gdje ne prime te vas ne poslušaju, izidite odande i otrešite prah ispod svojih nogu **njima za svjedočanstvo**«. I u opisu čuda ozdravljenja gubavca nalaže se »za svjedočanstvo« ono što propisa Mojsije (usp. Mk 1,43). Tako da iz toga proizlazi da je evanđelje nastavak onoga što je propisao Mojsije, nastavak Zakona, nastavak Tore, odnosno da ga nalazimo na istom nivou, nivou Božje riječi. Nalazimo kontinuitet Staroga i Novoga zavjeta. I opet da je evanđelje riječ i djelo (čudo), verba et gesta.³⁹ Marko vidi spašavanje života kao nagradu, odnosno ono što

³⁵ »Vjerojatno treba prepoznati najstariji oblik iza mjesta koje je pred nama (bez »zbog mene i zbog evanđelja«).«; usp. J. ERNST, *Markus*, 249. Drukčije B. LUJIĆ, »Biti Isusov učenik u svjetlu 'izgubiti – dobiti'. Egzegetska interpretacija Mk 8,34-35«, *Bosna franciscana* III/3 (1995) 58.

³⁶ Usp. E. MANICARDI, *Il cammino*, 184-185.

³⁷ »Učenici se ne mogu oteti ovim nepravednim akcijama samovolje. Ali oni moraju i trebaju pokušati uz pouzdanje u pomoć Duha Svetoga uzeti prisilu sudskih preslušavanja kao prigodu svjedočenja za evanđelje (13,9s). Po gledanju evanđelista time opterećuju odmah one koji ih progone – ukoliko im kroz svoj navještaj pokazuju njihovu nepravednost.«; usp. T. SÖDING, »Leben nach dem Evangelium. Konturen markinischer Ethik«, *Der Evangelist als Theologe. Studien zum Markusevangelium* (SBS 163; Stuttgart 1995) 192.

³⁸ »Navještaj evanđelja vrijedi po 13,10 i za 'narode' izvan Izraela. Time dolazi do izražaja pouskršno daljnje navještanje evanđelja za koje 'dvanestorica' imaju temeljno značenje zbog sjećanja na Isusa i njegovo univerzalno navještanje spasenja.«; usp. K. KERTELGE, »Jüngerschaft und Nachfolge. Grundlegung von Kirche nach Markus«, *Der Evangelist als Theologe. Studien zum Markusevangelium* (SBS 163; Stuttgart 1995) 158.

³⁹ Usp. također T. SÖDING, »Die Nachfolgeforderung«, 305: »Nasljedovanje križa vodi po Markovu razumijevanju u zajedništvo djelovanja i patnje s Isusom, opunomoćenim glasnikom Kraljevstva, tepečim i uskrslim Sinom čovječjim – i dobiva odatle nadu u eshatološko spasenje.«

odgovara teološkom pasivu »biti spašen« (swqh, setai) kako nalazimo u Mk 13,13: »Svi će vas zamrziti zbog imena moga. Ali tko ustraje do svršetka, bit će spašen«. Obećanje spasenja vrijedi za one koji ustraju usprkos mržnji koja je uzrokovana zbog njihove vjere u Isusa.⁴⁰ Vidimo da je poziv na nasljedovanje bitno vezan uz Isusovu osobu (usp. također Mk 10,21.29s.), no njegov autoritet implicitno određuje – kako pokazuje gore spomenuti pasiv – Bog.⁴¹ Ova upućenost na Isusovu osobu u svjetlu govora o mučeništvu u Mk 8,35 i 10,39 znači i za učenike prema trostrukom navještaju muke (usp. Mk 8,31; 9,31; 10,33-34) pozitivnu suprotnost, tj. uskrsnuće.⁴²

Vratimo se tekstu Q kod Mateja i Luke. Mt 10,39 ima: »Tko nađe **svoj život, izgubit će ga**, a tko **izgubi svoj život** poradi mene, naći će ga«, a kod Lk 17,33 stoji: »Tko god bude nastojao **život svoj** sačuvati, **izgubit će ga**; a tko ga **izgubi**, živa će ga sačuvati«. Proizlazi da su i opet ključne riječi »svoj život« i glagol »izgubiti«. Matejeva verzija je bliža Q 17,33 jer nalazimo izričaj »poradi mene« (usp. također Mt 16,25), zatim glagole koji stoje u aoristu (eu`rw,n/avpole,saj) za razliku od Mk 8,35, Mt 16,25 i Lk 17,33 (qe,lh|sw/sai/avpole,sei;qe,lh|sw/sai/avpole,sh|;zhth,sh|peripoih,sasqai/avpole,sh|). Participium aorista (eu`rw,n/avpole,saj) u Mt 10,39 i Q 17,33 stoji nasuprot futurski oblici avpole,sei/eu`rh,sei čime je podvučen odnos između stvarnih činjenica prošlosti i eshatološke »naknade«. ⁴³ Kod Mateja je kontekst ovoga logiona govor učenicima (10 poglavlje) i redak nalazimo odmah iza Q 14,26 i 27, tj. iza Mt 10,37 i 38, što bi značilo da je Luka promijenio izvorno mjesto i kontekst ovog logiona.⁴⁴ I kod Luke se Isus obraća učenicima i govori im o ponašanju kad dođe Sin čovječji na kraju vremena (usp. Lk 17,22-37). Dakle kod Luke imamo izdvojeno Q 14,26-27, te Q 17,33, tj. Lk 14,26-27, te Lk 17,33. U prvom slučaju govorimo o perikopi Lk 14,25-35, a u drugom o već spomenutom govoru učenicima u Lk 17,22-37. M. Ebner⁴⁵ postavlja pitanje o izvornom kontekstu u Q i zaključuje da je to eshatološki govor u sklopu Lk 17,31s. i konstruira ovako izvorni tekst:

o`sw/sajth.nyuch.nauvtou/avpole,seiauvth.nkai.o`avpole,sajth.nyuch.nauvtou/sw,seiauvth,n
Tko spasi svoj život, izgubit će ga; a tko izgubi svoj život, spasit će ga.

⁴⁰ Usp. A. RUCK-SCHRÖDER, *Der Name Gottes und der Name Jesu. Eine neutestamentliche Studie* (WMANT 80; Neukirchen-Vluyn 1999) 112.

⁴¹ Usp. T. SÖDING, »Die Nachfolgeforderung«, 308-309.

⁴² Usp. M. STOWASSER, »Heil«, 17.19-20.

⁴³ Usp. M. EBNER, *Jesus*, 112.

⁴⁴ »Za pitanje rekonstrukcije slijeda Q-tekstova postavlja se utoliko problem kada Matej postupa slobodnije s Markovim tekstom nego Luka, no ipak uvijek tako da slijed ostaje bitno sačuvan, djelomice je štoviše vrlo točno reproduciran. Moguće je naravno da Matej drukčije postupa s Q nego li s Markom – o tom onda ipak treba voditi računa i kod Luke.«; usp. J. SCHRÖTER, »Die Bedeutung«, 48 bilj. 37.

⁴⁵ Usp. M. EBNER, *Jesus*, 112-118.

S obzirom na Marka i Q vidimo da je riječ o dvije različite adaptacije ovog logiona »život spasiti«. U Q vidimo paradigmu »Entrückung«⁴⁶ (usp. Lk 17,34s), a isto tako i u Marku⁴⁷, odnosno u predmarkovskoj tradiciji. Naime u Mk 14,62 čitamo aluziju na Ps 110,1: »I gledat ćete Sina čovječjega gdje sjedi zdesna Sile«. Nazvavši Isusa to.n evstaurwme,non mladić je privukao pažnju na zadovoljštinu koja je izražena odsutnošću tijela (usp. Mk 16,6), a koja je interpretirana kao Isusov povratak k Ocu odakle će doći (usp. Mk 14,62; 13,26; 8,38).⁴⁸

2. Q, Markovo evanđelje i Isus

Želimo vidjeti ova tri logiona o nasljedovanju Q 14,26.27; 17,33 i njihove paralele Mk 8,34.35; 10,29 na tri nivoa: u životu zajednice Q, Markove zajednice i u životu Isusovu.

2.1. Q

Q 14,26: [**<Tko>**] ne mrzi oca i majku, ne **<može biti>** moj **<učenik>**; i [**<tko>**] **<ne mrzi>** sina i kćer, ne **može biti** moj učenik.

Q 14,27: ... Tko ne uzme svoj križ i ne ide za mnom, ne može biti moj učenik.

Q 17,33: [**Tko**] svoj život nađe, izgubit će ga; a [**tko**] svoj život [**poradi mene**] izgubi, naći će ga.

Uvjet da netko bude Isusov učenik je prije svega bezuvjetno nasljedovanje (Q 14,26), zatim je ovaj radikalni potez našao svoj komentar u Q 14,27. Ovaj tekst reflektira Isusovu smrt⁴⁹ i radikalizira još više Isusovo nasljedovanje. Na tom križnom putu izgubiti život znači naći ga, a što zapravo govori u prilog uzdignuću (usp. Q 17,33-34) s kojim je završio i Isusov život, tj. križni put. No ove Isusove riječi su riječi živog Isusa koji je kod Oca, a ne oporuka nekog tko je mrtav. Naglašavanje Isusovog spasenjskog poslanja u Q služi kao ekvivalent za izričaj o »uzdignuću« ukoliko je ono način izražavanja funkcije i položaja uzdignutog Isusa.⁵⁰ S obzirom na nasljedovatelje govorimo onda o konačnoj osudi, kazni ili konačnom spasenju ako žele »naći život«.⁵¹

⁴⁶ Usp. M. EBNER, *Jesus*, 121.

⁴⁷ Drukčije M. EBNER, *Jesus*, 121.

⁴⁸ Usp. D. A. SMITH, »Revisiting the Empty Tomb: the Post-mortem Vindication of Jesus in Mark and Q«, *NT* 45 (2003) 137.

⁴⁹ Usp. D. A. SMITH, »Revisiting«, 124.

⁵⁰ Usp. W. THÜSING, *Erhöhungsvorstellung und Parusieerwartung in der ältesten nachösterlichen Christologie* (SBS 42; Stuttgart 1969) 57.

⁵¹ Usp. G. C. BOTTINI, *Introduzione all'opera di Luca*. Aspetti teologici (Jerusalem 1992) 167.169.

2.2. Markovo evanđelje

- Mk 10,29: nema ga tko ostavi kuću, ili braću, ili sestre, ili majku, ili oca, ili djecu, ili polja poradi mene i poradi evanđelja,
 Mk 8,34: Hoće li tko za mnom, neka zaniječe samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom
 Mk 8,35: Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi život svoj poradi mene i evanđelja, spasit će ga.

Premda su učenici rekli da su sve (pa,nta)⁵² ostavili (usp. Mk 10,28), obećava im Isus da su sada ušli u jednu veću obitelj i da će u budućnosti imati život vječni (usp. Mk 10,29-30).⁵³ S ključnom riječi *diwgmōj* (Mk 10,30) najavljen je progon i opasnost da se zakaže, da sve propadne (usp. Mk 8,34-38). Vizija proslavljenog Sina čovječjeg u Markovom evanđelju započinje s raspinjanjem.⁵⁴ Andeo upravlja učenike prema Galileji kamo ide Isus (*proa,gein*; usp. Mk 14,28; također 10,32)⁵⁵ i gdje će ga vidjeti (usp. Mk 16,7).⁵⁶ I ne radi se o eshatološkoj viziji Isusove slave nego o susretu sa Sinom čovječjim koji je već proslavljen (usp. također Mk 9,9).⁵⁷ Križ i nijekanje upućuju na Petrovo zatajenje prije sudskog procesa, muke, smrti i uskrsnuća.

2.3. Isus

Isus iz Nazareta je iskusio da pred Bogom nema uzmaka. Radi se o odluci po kojoj čovjek svoj život definitivno nalazi ili gubi (usp. Mk 8,35; 10,29; usp. također Mk 9,42-48). Stoga mogu ove antitetičke riječi iz Q 14,26 i Q 17,33 biti

⁵² Usp. Mt 19,27, razl. Lk 18,28.

⁵³ Usp. J. S. KLOPPENBORG VERBIN, »Das Jesus-Bild des Spruchevangeliums Q«, *BK* 54 (1999) 76-77.

⁵⁴ »Kada Sin čovječji dođe 'u slavi svoga Oca', ova osebujna formulacija pretpostavlja redakcijsko miješanje tradicije o Sinu čovječjem s kristologijom o Sinu Božjem koja nosi Markovo evanđelje. Slično je povezan u Mk 14,61s. Krist i Sin Blagoslovljenoga sa Sinom čovječjim koji sjedi zdesne Boga i koji dolazi. Marka očito zanima sinteza različitih kristoloških predodžbi koje su mu unaprijed dane.«; usp. P. HOFFMANN, »Der Menschensohn in Lukas 12.8«, *NTS* 44 (1998) 377.

⁵⁵ Usp. A. POPOVIĆ, »Učenici«, 241-245.

⁵⁶ »Time se dozivlje u svijest da život učenika treba posvema zahvaliti milosti Božjoj. Istodobno se, međutim, mimo tog egzistencijalno spoznatljiva puta, daje do znanja, da se Isusa može spoznati tek preko njegova križa i uskrsnuća.«; usp. J. GNILKA, *Teologija Novoga zavjeta* (Zagreb 1999) 137.

⁵⁷ Usp. J. CABA, *Cristo, mia speranza è risorto*. Studio esegetico dei »vangeli« pasquali (Cinisello Balsamo 1988) 156-157.

Isusove (potvrđujući identitet zemaljskog Isusa s onim koji dolazi).⁵⁸ Put nasljedovanja zahtijeva odreknuće od svakog obiteljskog obzira i veze (usp. Q 9,57-60). Nagrada je spašeni vlastiti život.

3. Zaključak

Tema »Nasljeduj Krista po Marku« doseže vrhunac u uskrsnuću/uzdignuću⁵⁹, uz uvjete da se zaniječe samoga sebe, da se uzme svoj križ i da se ide za Isusom, već proslavljenim, tj. Kristom⁶⁰. Taj proslavljeni Sin čovječji koji će doći s konačnim dolaskom kraljevstva Božjeg znači identičnost Sina čovječjega sa zemaljskim Sinom čovječjim, Isusom, koji će odlučivati o ulasku u kraljevstvo Božje (usp. Mk 8,38).⁶¹ Tema uzdignuća u Q podrazumijeva ovu proslavu Sina čovječjeg koji dolazi,⁶² iako je bio razapet, i time približava kraljevstvo Božje, a to podrazumijeva konflikt s vlastitom obitelji, narodom i njegovim službenim krugovima. J. Gnilka⁶³ navodi dva razloga za ovo iščekivanje Isusa kao Sina čovječjeg:

1. uskrsno iskustvo, presudno za identifikaciju Isusa sa Sinom čovječjim;
2. važnost eshatološkog navještaja Ivana Krstitelja, preteče velikoga suda Gospodnjeg.

Ovaj identitet daje da Isusove riječi obvezuju i utemeljuje vjeru Q-zajednice da je Isusov navještaj relevantan za sadašnjost i za budućnost, a taj autoritet pretpostavlja uskrsnuće koje samo ne postaje temom.⁶⁴ Premda nesumljivo Q 3, 7-9.16-17 prikazuje Ivana kao proroka koji naviješta skori sud, Ivanov govor je

⁵⁸ Usp. također J. SCHRÖTER, »Markus, Q und der historische Jesus. Methodische und exegetische Erwägungen zu den Anfängen der Rezeption der Verkündigung Jesu«, *ZNW* 89 (1998).

⁵⁹ »Ali Isusovo uskrsnuće je više od opravdanja pravednika, to je uzvišenje Sina čovječjeg zdesne Boga (14,62; usp. 9,2-13), potvrda njegovog eshatološkog autoriteta (9,7).« usp. R. PESCH, *Das Markusevangelium*, 539.

⁶⁰ »Povijesno i logično, ako su autori 1 Henokove, 4 Ezrine, Markova i Ivanova evanđelja interpretirali Dn 7,13-14 u mesijanskom smislu, vjerojatnost je da im prethodi tradicija koju su također pretpostavljali kompilatori Q (ma tkogod oni bili) i povijesni Isus.« usp. E. P. MEADORS, »The 'Messianic' Implications of the Q Material«, *JBL* 118 (1999) 270.

⁶¹ Usp. B. HEININGER, »Neues Testament«, *Das Reich Gottes* (Würzburg 2002) 103.

⁶² Usp. D. ZELLER, »Entrückung zur Ankunft als Menschensohn (Lk 13,34f.; 11,29f.)«, *À cause de l'Évangile. Études sur les Synoptiques et les Actes* (FS. J. Dupont; Paris 1985) 530: »... omogućuje koncept 'udaljenje za dolazak Sina čovječjeg' Isusovim suvremenicima da drže pred očima da će se njegovo pravo potvrditi usprkos njihovu odbijanju uskoro na sudu Božjem. Da on mora doći još za ovog naraštaja u ime Gospodnje i postati znakom nevjernom narodu, postaje upravo jasno iz ovdje obrađenih logia.«

⁶³ Usp. J. GNILKA, »Das Christusbild«, *Jesus in den Evangelien* (SBS 45; Stuttgart 1970) 116.

⁶⁴ Usp. U. SCHNELLE, *Einleitung*, 237.

protreptički, tj. prožet parenetskim, pedagoškim oblicima i funkcijama, kao integralni dio pareneze koja karakterizira Q.⁶⁵

I iz Markovog evanđelja i Q proizlazi poziv Sina čovječjeg, proslavljenog, kao učitelja (usp. Mk 10,17: dida,skale)⁶⁶ i proroka (usp. Mk 10,21 = 1 Kr 19,20)⁶⁷ da prihvatimo navještaj o nadolazećem kraljevstvu Božjem. Oni koji se žele odazvati dijele s Isusom beskućnički život putujućeg propovjednika, napuštaju svoje obitelji, imovinu i sigurnost i svoj život podređuju kraljevstvu Božjem. Mk 10,17-31 pripovijeda o čovjeku koji ne može napustiti imetak i zato nije prikladan za ovaj oblik nasljedovanja. Pravilo za ulazak u krug onih koji slijede Isusa u Q 14,26: »[<Tko>] ne mrzi oca i majku, ne <može biti> moj <učenik>; i [<tko>] <ne mrzi> sina i kćer, ne može biti moj učenik« zvuči radikalno. Kakogod odlučujuće bilo ostvarenje ovog pravila, radi se o »lomu«⁶⁸ vlastite biografije: na prvom mjestu, iznad svih veza, stoji kraljevstvo Božje. Ono određuje putove u nasljedovanju Isusa, koji je prije svega križni put: »Tko ne uzme svoj križ i ne ide za mnom, ne može biti moj učenik« (usp. Q 14,27; također Mk 8,34). A nagrada je vlastiti život, kako stoji u Q 17,33: »[Tko] svoj život nađe, izgubit će ga; a [tko] svoj život [poradi mene] izgubi, naći će ga«. Ovaj Isusov motiv za nasljedovanje Marko čita u svjetlu uskrsnuća pridodajući »poradi evanđelja« (usp. Mk 8,35). Sam Raspeti se očekuje kao Sin čovječji i s njim kraljevstvo Božje.⁶⁹

Nasljedovanje, i u Q i u Markovom evanđelju, je prije svega gubitak, odvajanje i otuđenje od obitelji i određenog prebivališta, iako se može činiti da Isus u Markovom evanđelju obećava nagradu koja se sastoji u stjecanju nove obitelji koja bi bila Crkva, obećanje toga stjecanja se odvija pod progonstvima.⁷⁰ Progonstva

⁶⁵ Usp. A. KIRK, »Upbraiding Wisdom: John's Speech and the Beginning of Q (Q 3:7-9, 16-17)«, *NT* 40 (1998) 8.

⁶⁶ Usp. K. SCHOLTISSEK; »Nachfolge«, *Münchener theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (Düsseldorf 1997) 272.

⁶⁷ Usp. M. CIFRAK, »Neka«, 160-161.

⁶⁸ Usp. C-P. MÄRZ, »Jesus nach dem Zeugnis der Evangelien«, *Welt und Umwelt der Bibel* 10 (1998) 10.

⁶⁹ Usp. U. SCHNELLE, *Einleitung*, 259.

⁷⁰ Usp. također J. ERNST, *Markus*, 300-301: »Kršćani, koji su postali nesigurni, prepoznaju u novim oblicima zajedništva kršćanskih zajednica, u doživljaju relativne sigurnosti, bratstva, uzajamne brige i obiteljske pripadnosti, uzimanje unaprijed vječne nagrade. Pozadina riječi utjehe može biti bolno odvajanje od najbližih članova obitelji koje je više puta reflektirano u sinoptičkoj tradiciji (Lk 14,26 par; usp. Mk 1,20 par) ili štoviše razdor zbog vjere (Mk 13,12s. par; Lk 12,52s. par; 14,26 par). Marko se mogao kod preuzimanja tako prilagodene tradicije nadovezati na one Isusove riječi koje su u ispunjenju Božje volje vidjele kriterij za pripadnost Isusovoj rodbini (3,34s.). Daljnji jasni naglasci su dani u ograničavajućem upućivanju na progone koje suzuje punu sreću. Zemaljska nagrada je po svojoj biti ograničena i nesavršena; vladavina Božja, svijet koji dolazi, daje nagradu koja ostaje, vječni život.«

imaju važnu ulogu u kristologiji Q (usp. Q 11,49-51). Iako se govori o sudbini Isusovih učenika koja se uspoređuje sa sudbinom proroka ipak se implicitno aludira i na smrt Isusovu: ubojstvo proroka optužuje Jeruzalem koji ne želi Isusa i ne dopušta da ga on spasi.⁷¹ Premda Isus ne nagoviješta unaprijed svoju smrt, kao što to čini Marko ponavljajući to tri puta (usp. Mk 8,31; 9,31; 10,33-34) kao *vaticinia ex eventu*, ipak se teško može prihvatiti činjenicu da Isus ne bi nikada mislio na svoj progon ili ubojstvo unatoč tome što Q ne donosi takve nagovještaje. Uskrsnuće je posvjedočeno time da Isusova riječ opet govori i potiče na pouzdanje u nebeskoga Oca koji želi vladati u svoj pravednosti na zemlji kao i na nebu.⁷² Dan Sina čovječjeg snaći će iznenada ljude; tko izgubi vlastiti život, naći će ga u Kristu.

Summary

IMITATE OF CHRIST BY MARC

Starting from the title of this article an articulation is imposed, in other words the problem which we will present to the readership. First of all the article is about »imitating« which to us determines as close as possible the christological title – Christ and so places us in the time after the resurrection, and with this the imitation itself. It is in this context that the Gospel of Mark speaks about this. In the light of the resurrection we read in Mk 8,34 about taking up the cross and we find quickly a parallel in Q 14,27 which testifies to the radicalism of those who imitated Jesus in the postresurrection movement of Jesus. That radicalism of taking up the cross leads to the losing of one's own life (cf. Mk 8,34-35), the hating of one's own father and mother because of Jesus (cf. Q 14,26-27; i.e. Lk 14,26-27//Mt 10,37-39) and to the renunciation of wealth in favour of the poor (cf. Mk 10,17-31). Only he who completely exposes his life for Jesus and for the Gospel, will find it again (cf. Q 17,33; Mk 8,35). Jesus proclaimed the Good News, the Kingdom of God which had come with him, the Messiah, and therefore it is legitimate to see imitation in that preaching of salvation which calls for a radical commitment to Jesus Christ who distanced himself from his »family« as a travelling preacher. The Kingdom of God will be finally revealed with the coming of the Son of Man (cf. Mk 8,38; Q 17,24f.), but until then the Gospel has to be preached. The Son of Man is identical to the »earthly« Jesus, who can be identified through his cross and resurrection. Daniel's Son of Man presents the resurrected Christ in all his glory. After his resurrection the Church's hope is founded upon his second coming just as is the future of the Kingdom of God (cf. Mk 10,23-25).

Keywords: *imitation of Christ, Son of Man, Mark, Q, Kingdom of God.*

⁷¹ Usp. M. KARRER, *Jesus Christus im Neuen Testament* (Göttingen 1998) 98.

⁷² Usp. J. M. ROBINSON, »Der wahre Jesus? Der historische Jesus im Spruchevangelium Q«, *Protokolle zur Bibel* 6 (1997) 8-9.